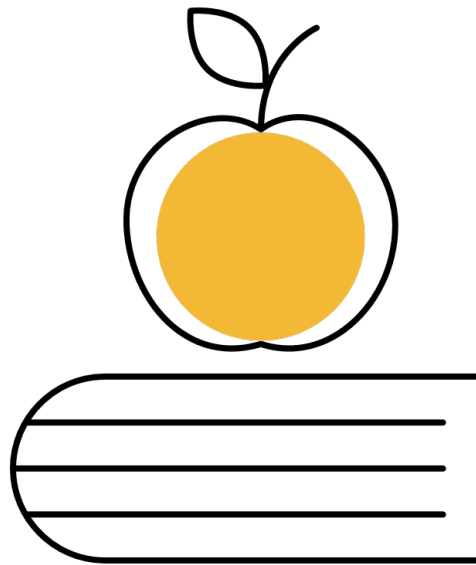

Koncernstab Regional Utveckling
Västra Götalandsregionen

Västra Götalandsregionens

Program Bygga Kompetens 2022–2025

Innehåll

Inledning och sammanfattning	3
Västra Götalandsregionens program för hållbar omställning.....	4
Förutsättningar för arbetsmarknad och utbildning i Västra Götaland	6
Utmaningar för att bygga kompetens	8
Det strategiska kompetensförsörjningsarbetet i Västra Götaland	9
Västra Götalandsregionens arbete och roller inom kompetensförsörjningsområdet	9
Delregionala kompetensråd	10
Västra Götalandsregionens egna och finansierade verksamheter.....	11
Insatsområden	12
Insatsområde 1: Främja kompetensomställning och livslångt lärande.....	12
Insatsområde 2: Förbättra matchningen på arbetsmarknaden	13
Insatsområde 3: Tillvarata allas kompetens	15
Insatsområde 4: Tidiga insatser för barn och unga.....	16
Kopplingar till programmet Öka inkluderingen	17
Genomförande	18
Västra Götalandsregionens verktyg och resurser	18
Kraftsamling inom fyra utpekade områden.....	20
Vägledande principer	21
Uppföljning och utvärdering	22

Diarienummer: RUN 2021-00352, MN 2021-00183, KUN 2021-00427, KTN 2021-00157, BMR: RS 2021-05584, BFSH: RS 2021-05585

Regionutvecklingsnämnden (RUN) är huvudansvarig för programmets genomförande och uppföljning, men genomförandet sker i nära samverkan med miljönämnden (MN), kulturnämnden (KUN) och kollektivtrafiknämnden (KTN) utifrån respektive nämnds uppdrag och prioriteringar. Även beredningen för folkhälsa och social hållbarhet (BFSH) respektive beredningen för mänskliga rättigheter (BMR) bidrar till genomförandet utifrån sina uppdrag från regionstyrelsen.

Inledning och sammanfattning

Att bygga kompetens handlar om att tillgången till kunskap och kompetens är avgörande för att ställa om till ett hållbart och konkurrenskraftigt Västra Götaland. En fungerande kompetensförsörjning innefattar både arbetsgivares efterfrågan på kompetens och att utbudet av kompetens ska vara relevant, rätt dimensionerat och tillgängligt. Det förutsätter samverkan mellan aktörer på arbetsmarknaden och inom utbildningssystemet. Behoven av kompetensutveckling och omställning på arbetsmarknaden är stort, inte minst inom områden som digitalisering och elektrifiering, och gör att möjligheterna till ett livslångt lärande genom hela yrkeslivet behöver fortsätta utvecklas. En väl fungerande kompetensförsörjning förutsätter också att allas kompetens tas tillvara för att bryta långtidsarbetslöshet och möjliggöra att fler tar sig in på arbetsmarknaden.

Programmet Bygga kompetens beskriver Västra Götalandsregionens inriktning och prioriteringar för att bidra till en väl fungerande kompetensförsörjning och livslångt lärande inom privat och offentlig sektor i Västra Götaland. Det är ett av fyra program för genomförande av den regionala utvecklingsstrategin för Västra Götaland 2021–2030.

Programmet omfattar insatser som bygger på samverkan för att lösa aktuella samhällsutmaningar. För att ställa om behöver vi vara många som driver på utvecklingen åt samma håll. Vi har alla olika mandat och resurser till vårt förfogande men ansvaret är delat. Tillsammans behöver vi våga satsa på nya idéer och prova det utforskade, samtidigt som vi behöver lära, skala upp och implementera det som fungerar. Vi behöver ha mod att ifrågasätta det invanda och beredskap att hantera det oväntade.

Programmet vänder sig till utbildningsanordnare, kommuner, arbetsmarknadens parter, kommunalförbund, akademi, offentlig sektor, näringsliv och det civila samhället, som tillsammans med Västra Götalandsregionen verkar för att utveckla arbetsmarknaden i Västra Götaland.

Programmet har fyra insatsområden där Västra Götalandsregionen har mandat och resurser att göra skillnad:

1. Främja kompetensomställning och livslångt lärande
2. Förbättra matchningen på arbetsmarknaden
3. Tillvarata allas kompetens
4. Tidiga insatser för barn och unga

Insatsområdena ska bidra till:

- Att möta teknikskiften, ökade krav på hållbarhet och arbetsmarknadens förändrade kompetensbehov

- En bättre balans mellan utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden
- Att fler människor har utbildning, sysselsättning och egen försörjning
- Att fler barn och unga fullföljer sina studier

Figur 1. Figuren illustrerar programmets insatslogik, det vill säga de fyra insatsområdena, vad de förväntas bidra till och hur det i sin tur bidrar till målet för regional utvecklingsstrategi (RUS) för Västra Götaland 2021-2030.

Västra Götalandsregionens program för hållbar omställning

Utifrån det regionala utvecklingsuppdraget är Västra Götalandsregionens roll att vara samordnande och drivande, ta initiativ och skapa förutsättningar för samverkan och gemensamma satsningar.

För att bidra till genomförandet av den regionala utvecklingsstrategin för Västra Götaland 2021–2030 har Västra Götalandsregionen antagit fyra program för hållbar omställning. Programmen bidrar till strategins mål: *Tillsammans gör vi Västra Götaland till ett föredöme för omställningen till ett hållbart och konkurrenskraftigt samhälle*. Ett Västra Götaland som ställer om är robust och sammanhållet, jämlikt och öppet samt fossiloberoende och cirkulärt.

Regionutvecklingsnämnden är huvudansvarig för programmets genomförande och uppföljning, men genomförandet sker i nära samverkan med miljönämnden, kulturnämnden och kollektivtrafiknämnden utifrån respektive nämnds uppdrag och prioriteringar. Även beredningen för folkhälsa och social hållbarhet respektive beredningen för mänskliga rättigheter bidrar till genomförandet utifrån sina uppdrag från regionstyrelsen.

Figur 2. Den regionala utvecklingsstrategin för Västra Götaland 2021–2030 pekar ut riktningen för det gemensamma arbetet för Västra Götalands utveckling. Strategin består av ett mål, fyra långsiktiga prioriteringar och fyra tvärsektoriella kraftsamlingar.

Programmen samlar insatser som driver på omställningsarbetet inom strategins fyra långsiktiga prioriteringar för perioden 2022–2025. Dessa är:

- Programmet Stärka innovationskraften
- Programmet Bygga kompetens
- Programmet Öka inkluderingen
- Programmet Knyta samman Västra Götaland

Den regionala utvecklingsstrategin innehåller även fyra kraftsamlingar; *Elektrifiering, Digitalisering, Cirkulära affärsmodeller* och *Fullföljda studier*. Syftet med kraftsamlingarna är att höja förändringstakten och lägga extra fokus på stärkt samverkan och samordnat utvecklingsarbete inom dessa områden under fyra år (2021–2024). Västra Götalandsregionens bidrag till kraftsamlingarna sker via de fyra programmen för hållbar omställning.

Insatserna som görs genom programmen förstärker och kompletterar arbetet som bedrivs inom samverkansplattformen Klimat 2030. Programmen kompletterar och bidrar även till genomförandet av det regionala trafikförsörjningsprogrammet och kulturstrategi Västra Götaland.

Förutsättningar för arbetsmarknad och utbildning i Västra Götaland

Befolkning

År 2020 hade Västra Götaland cirka 1,7 miljoner invånare. Flest antal människor bor i Göteborgs kommun som har 580 000 invånare medan Dals Ed är den minsta kommunen med 4 800 invånare. Befolkningen är ojämnt fördelad över Västra Götalands yta. Cirka hälften av invånarna bor i Göteborgsregionen och i övrigt är befolkningen i huvudsak koncentrerad till områdena kring Borås, Skövde och Trestad (Trollhättan, Vänersborg och Uddevalla). Invånarna i Västra Götaland bor relativt utspritt samtidigt som arbetsplatserna ligger mer koncentrerat. Under de senaste tio åren har Västra Götalands befolkning ökat med 10 %. Störst procentuell befolkningstillväxt under de senaste tio åren har det varit i Ale som vuxit med 16 % följt av Mölndal, Kungälv och Bollebygd. Kommunerna som minskat mest sedan år 2010 är Bengtsfors och Gullspång.

År 2020 hade Västra Götaland 341 000 invånare som var födda utomlands. Det motsvarar knappt 20 % av befolkningen vilket är en ökning med cirka 5 procentenheter jämfört med år 2010 då andelen utrikes födda var 15 %. Siffran för riket är också 20%.

Västra Götaland har i likhet med andra regioner och länder i Europa en utveckling där befolkningen blir allt äldre och andelen äldre förväntas att fortsätta öka. Störst andel äldre har kommunerna i Dalsland, norra Bohuslän och östra Skaraborg och lägst andel har Göteborg med några kranskommuner. För andelen barn och ungdomar (0–19 år) gäller omvända förhållanden, dvs. högst andelar i Härryda och Lerum och lägst i kommuner som Sotenäs, Lysekil och Karlsborg. Undantaget är Göteborg där även andelen barn och ungdomar är lågt. Det demografiska måttet försörjningskvot visar hur många unga och äldre som går på 100 personer i åldrarna 20–64 år. Högst försörjningskvot är det i Gullspång, Karlsborg och Sotenäs och lägst i Göteborg.

Utbildning

Befolkningens formella utbildningsnivå fortsätter att stiga. År 2018 hade 44 % av Västra Götalands befolkning i åldrarna 25–64 år en eftergymnasial utbildning. För cirka 20 år sedan var motsvarande siffra 30 %. Det som minskar mest är andelen personer med enbart grundskoleutbildning, den andelen har nästan halverats sedan år 2000, från 22 till 11 %. Kvinnor är mer välutbildade än män. Skillnaden är stor i utbildningsnivå mellan kommunerna i Västra Götaland; i Svenljunga har cirka 20 % en eftergymnasial utbildning men i Göteborg har mer än halva befolkningen i åldrarna 25–64 år en eftergymnasial utbildning.

Andelen elever som är behöriga till gymnasiet var 85 % år 2020, men siffran varierar mellan 70-85% inom Västra Götaland. Skillnaden i gymnasiebehörighet mellan gruppen elever vars föräldrar har en lägre utbildning (högst gymnasieutbildning) och de vars föräldrar har en eftergymnasial utbildning har ökat under de senaste tio åren.

Ungefär fyra av tio ungdomar i Västra Götaland läser vidare på universitetet eller högskola inom tre år efter gymnasieexamen. Det är lika stor andel som i riket. Högst andel ungdomar som läser vidare på universitet eller högskola bland kommunerna i Västra Götaland har Göteborg, följt av Partille och Mölndal där drygt hälften av alla ungdomar som går ut gymnasiet börjar på högskola/universitet inom tre år. I Töreboda, Färgelanda och Svenljunga är det bara var fjärde gymnasieungdom som läser vidare inom tre år efter gymnasiet.

I Västra Götaland finns det fem universitet/högskolor i fyra kommuner: Göteborg, Trollhättan, Borås och Skövde. Vidare är Skara en av verksamhetsorterna för Sveriges lantbruksuniversitet. Under läsåret 2018/2019 läste knappt 50 000 helårsstudenter vid dessa lärosäten. Göteborgs Universitet är landets tredje största universitet efter Stockholm och Lund. Utöver högskolorna finns också 22 folkhögskolor spridda över hela Västra Götaland.

Arbetsmarknad

Arbetsmarknaden har drabbats hårt under pandemin, både i Sverige och i världen. I Västra Götaland skedde stora förändringar i andelen arbetslösa, men där en återhämtning nu kan ses. I slutet av augusti 2021 låg arbetslösheten i Västra Götaland på 7,2 %, vilket är en minskning med 1,5 procentenheter jämfört med augusti 2020. Arbetslösheten har minskat i samtliga län i landet under samma period och motsvarande siffra för hela riket var 7,7 % i augusti 2021. Samtidigt har andelen långtidsarbetslösa, dvs. utan arbete i mer än 12 månader, ökat både i Västra Götaland och i övriga riket sedan pandemins början.

Ungdomsarbetslösheten har minskat kraftigt i Västra Götaland sedan sommaren 2020. I augusti 2021 låg siffran på 9,4 %, vilket är en minskning med 3,2 procentenheter jämfört med augusti 2020. Det kan jämföras med att i augusti 2019 låg siffran på 7,6 procent, vilket innebär att ungdomsarbetslösheten trots minskning ligger på en högre nivå än innan pandemin.

Det finns samtidigt stora geografiska skillnader i arbetsmarknaden i Västra Götaland. Kommuner som till exempel Åmål, Mellerud, Bengtsfors och Trollhättan har en hög arbetslöshet i förhållande till övriga kommuner i länet. Tittar man på delregional nivå hade Fyrbodal en arbetslöshet på 8,9 % i augusti 2021 medan motsvarande siffra för Sjuhärad är 6,3 %. Generellt är det en lite högre andel män än kvinnor som är arbetslösa. Flera av kommunerna med den högsta andelen arbetslösa har haft ett stort mottagande av utrikesfödda se senaste åren, en grupp som generellt har en högre andel arbetslöshet än svenskfödda.

Sysselsättningsgraden har varierat över åren men har hela tiden varit ungefär densamma som i riket totalt. Senast kända år 2018 låg sysselsättningsgraden i Västra Götaland på 80 %. Kvinnor har en något lägre sysselsättningsgrad än män (79 respektive 82 %). I ett europeiskt perspektiv har Västsverige (Västra Götaland och Halland) liksom Sverige en hög sysselsättningsgrad för kvinnor. Även om kvinnor och män i Sverige är sysselsatta i ungefär samma utsträckning så är könsfördelningen i många yrkesgrupper väldigt ojämn. När det gäller grundskolelärare, fritidspedagoger och förskolelärare är andelen kvinnor 82 %, medan förhållandena är de omvända inom yrkena ingenjörer och tekniker.

Näringsliv

Näringslivsstrukturen i Västra Götaland stämmer väl överens med riksgenomsnittet, förutom att tillverkningsindustrin har en högre andel sysselsatta än genomsnittet. Delregionerna i Västra Götaland har olika specialiseringar och starka branscher vilket kräver olika inriktning och omfattning av utbildning och arbetsmarknadsinsatser för att möta arbetsmarknadens behov. I **Skaraborg** är möbeltillverkning, jordbruk och livsmedelsindustri förhållandevis stora branscher. I **Fyrbodalen** ser man fokus på flyg- och rymdindustrin, viss fordonsindustri, den maritima sektorn och handel kopplat till Strömstad, samt raffinaderi och relaterad plast- och processindustri. **Sjuhärad** har en tydlig specialisering mot textil- och konfektionsindustrin. Där ingår produktion inom teknisk textil, inredningstextiler, industri för arbetskläder samt trikåvaruindustri och olika slags väverier. Logistik och e-handel är andra viktiga verksamheter. **Göteborgsregionen** utmärker sig med fordonsindustrins stora betydelse, men även tillverkningsindustrin inom livsmedel, tobak, datorer, hygienartiklar och kemiska produkter är relativt stor. Några andra speciella profiler utgörs av life science, produktionen av kullager och avancerad industri inom strålnings-, elektromedicinsk- och elektroterapeutisk utrustning, datorer samt optiska instrument.

Utmaningar för att bygga kompetens

I den regionala utvecklingsstrategin 2021–2030 har kompetensfrågorna fått ett större utrymme än i tidigare strategier, då utmaningarna kring kompetensförsörjning uppfattas som allt mer centrala. Det har bland annat att göra med en åldrande befolkning, växande utbildnings- och kompetensklyftor samt de krav som ny teknik ställer på kompetensutveckling hos individen, för att hen skall försörja sig men också för att kunskap och kompetens är viktiga för att få en meningsfull tillvaro. Andra utmaningar som programmet behöver möta:

- Teknikutveckling ger nya behov av funktioner och kompetenser regionalt.
- Bristen på vissa kompetenser ökar samtidigt som många saknar arbete.
- Många barn och unga lämnar skolan utan godkända betyg.

Programmets fyra insatsområden beskriver utmaningar och behov mer i detalj.

För att möta utmaningar och behov på kompetensförsörjningsområdet finns det en struktur i Västra Götaland som ska fånga upp lokala och delregionala aspekter och lyfta upp dem på den regionala, nationella eller europeiska nivån.

Det strategiska kompetensförsörjningsarbetet i Västra Götaland

I Västra Götaland började utvecklingen mot det nuvarande kompetensförsörjningsarbetet med finanskrisen 2008–2009, som ledde till en mer intensiv och akut omställning av industrin. Kompetensförsörjning har varit en prioriterad fråga inom regionutvecklingsuppdraget sedan dess och 2010 kom uppdraget till regionen att skapa regionala kompetensplattformar.

Regionalt utvecklingsansvariga aktörer har en central funktion att samordna kompetensförsörjningsarbetet och lyfta tillväxtperspektivet. I likhet med tillväxtarbetet är kompetensförsörjningsarbetet många gånger systemorienterat där kunskapsunderlag och samverkan utgör centrala delar.

Kommunerna respektive staten har huvudansvaret för att tillhandahålla utbildning för invånare respektive att effektivisera och underlätta inträdet på arbetsmarknaden. Den statliga arbetsmarknads- och kompetensförsörjningen behöver dock kompletteras med ett regionalt perspektiv som gör det möjligt att ta hänsyn till behoven på den lokala och regionala arbetsmarknaden. Insatser måste därför initieras, utformas och genomföras i dialog mellan dessa nivåer samt med näringslivet och arbetsmarknadens parter och den sociala ekonomin.

Den mest relevanta kategorin för en arbetsmarknads- och kompetensförsörjningsanalys är den funktionella arbetsmarknadsregionen¹. Inom regionen finns det flera funktionella arbetsmarknadsregioner vars gränser, särskilt i ytterområdena, är diffusa i förhållande till varandra.

En väl fungerande kompetensförsörjning kännetecknas av en god matchning mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft, vilket ställer höga krav på både utbildningssystemets funktion och arbetsmarknadsåtgärder.

Västra Götalandsregionens arbete och roller inom kompetensförsörjningsområdet

Västra Götalandsregionens arbete inom kompetensförsörjningsområdet utgår från två övergripande uppdrag/styrdokument. Dels från ett nationellt uppdrag till regioner att genomföra insatser inom kompetensförsörjningsområdet², dels från

¹ En region, bestående av en eller flera kommuner, inom vilken människor kan bo och arbeta utan att behöva göra alltför tidsödande resor.

² Regeringsbeslut N2020/03076: villkor 2021 för regionerna

den regionala utvecklingsstrategin 2021–2030, där kompetensförsörjningsfrågan är central.

Inom ramen för det nationella uppdraget pekas tre fokusområden ut, dessa är:

- a. Effektiva strukturer för validering på regional nivå
- b. Medverkan i planering av utbud och inriktning för regionalt yrkesvux inom kommunal vuxenutbildning
- c. Bidra till etablering av lärcentra

Utifrån ovan två uppdrag/styrdokument, har Västra Götalandsregionen definierat fyra roller för VGR i det regionala strategiska kompetensförsörjningsarbetet.

Dessa är:

1. Sätta gemensamma mål och driva påverkan
2. Ta fram analyser och prognoser
3. Mobilisera resurser och finansiera insatser
4. Strategisk samordning

Delregionala kompetensråd

I Västra Götaland utgår samverkan inom strategiskt kompetensförsörjningsarbete ifrån fyra delregionala kompetensråd/forum (fortsatt används begreppet kompetensråd). I kompetensråden samlas näringslivsorganisationer, utbildningsanordnare för gymnasiet, vuxenutbildningen, högre utbildning, arbetsmarknadens parter, Arbetsförmedlingen och kommunalförbund. Västra Götalandsregionen deltar i alla fyra kompetensråd.

Figur 3: I Västra Götaland finns fyra delregionala kompetensråd/forum där dialog och flernivåsamverkan sker inom strategiskt kompetensförsörjningsarbete.

Kompetensråden syftar till en bred dialog och flernivåsamverkan inom utbildning och arbetsmarknad, liksom till att skapa en gemensam bild av vad som behöver göras delregionalt och/eller regionalt. Kompetensråden bidrar till att synliggöra kompetensbehov samt ta fram, sammanställa och kommunicera fakta och analys som stöd i arbetet.

I vissa delregioner finns dessutom en branschspecifik samverkan för kompetensförsörjning inom bland annat fordon, bygg, besöksnäring, handel och transport.

Västra Götalandsregionens egna och finansierade verksamheter

Västra Götalandsregionens egna utbildningsanordnare – tre naturbruksgymnasier, sex folkhögskolor och Stenebyskolan - är viktiga resurser i genomförandet av programmet. Det finns även ett antal rörelsedrivna folkhögskolor i Västra Götaland³ som är viktiga i kompetensförsörjningsarbetet.

Naturbruksgymnasierna är en viktig resurs för att Västra Götaland ska upprätthålla sin roll som en av Sveriges viktigaste lantbruks- och livsmedelsregioner. De har också en viktig roll för en levande landsbygd och har under senare år utmärkt sig genom ökande betygsnivåer och innovativ undervisning. Även yrkeshögskola bedrivs inom naturbruksförvaltningen.

Folkhögskolans unika och fria utbildningsform och dess individanpassade arbetssätt gör dem till viktiga samarbetspartners i arbetet med att få fler att utbilda sig och närma sig arbetsmarknaden.

Västra Götalandsregionens insatser och erfarenheter av att anställa personer som står långt från arbetsmarknaden – utifrån att VGR är en av landets största arbetsgivare – utgör också en viktig del i genomförandet av programmet.⁴

Andra centrala aktörer som också ingår i en struktur för kompetensförsörjning och som regionutvecklingsnämnden medfinansierar är Validering Väst och de sex Science Centers som finns i Västra Götaland. Även det system för näringslivets utveckling, innovation och finansiering som finns i regionen har ett starkt fokus på kompetensförsörjningsfrågor.

³ År 2021 fanns det 16 rörelsedrivna folkhögskolor.

⁴ Exempelvis Västra Götalandsregionens introduktion i arbetslivet – ViA, som är ett uppdrag från regionutvecklingsnämnden till styrelsen för folkhögskolorna.

Insatsområden

För att lyckas med den långsiktiga prioriteringen att bygga kompetens, behöver Västra Götalandsregionen och samarbetspartners arbeta inom fyra insatsområden:

1. Främja kompetensomställning och livslångt lärande
2. Förbättra matchningen på arbetsmarknaden
3. Tillvarata allas kompetens
4. Tidiga insatser för barn och unga

Insatsområde 1: Främja kompetensomställning och livslångt lärande

Kunskap och tillgång till rätt kompetens inom både offentlig och privat sektor är en förutsättning för att regionen ska ligga i framkant och få kraft i omställningen till ett hållbart och konkurrenskraftigt samhälle. Rätt kompetens är också nödvändigt för att behålla och utveckla förutsättningarna för innovation och stärka utvecklingen inom områden av särskild betydelse för Västra Götalands konkurrenskraft och omställningsförmåga.⁵ Digitalisering och teknisk utveckling i form av bland annat elektrifiering, automatisering och tillämpning av artificiell intelligens skapar ett omfattande förändringstryck på arbetsmarknaden. Nya yrken tillkommer och andra rationaliseras bort. Klimatkrisen och den pågående utarmningen av den biologiska mångfalden påskyndar behovet av att ställa om till en cirkulär ekonomi. Vi behöver således agera utifrån ny kunskap och ändrade förutsättningar, vilket gör att möjligheterna till kompetensomställning och livslångt lärande genom hela arbetslivet blir allt viktigare.

Det finns en varierad kapacitet hos organisationer och arbetsgivare att arbeta strategiskt med kompetensförsörjning. Små och medelstora företag har i många fall mindre resurser avsatta för ett mer strategiskt arbete för kompetensomställning. Det gäller såväl generellt som mer fokuserat på digital kompetens och ökade krav på hållbarhet. Kompetensbehoven skiljer sig åt mellan branscher men behovet av utvecklad digital kompetens inom både offentlig och privat sektor är genomgående. Den omfattar både generell digital kompetens och mer avancerade kunskaper för att utveckla och tillämpa ny teknik samt förståelsen för att digitalisering är verksamhetsutveckling och ingår i en organisations övergripande strategiarbete. Arbetsgivares förmåga att attrahera den kompetens som krävs för omställningen är också en utmaning, liksom att identifiera kompetensbehov i samband med större etableringar.

⁵ Västra Götalands fem områden av särskild betydelse för konkurrenskraft och omställningsförmåga är: *Hållbar industri, Hälsa och life science, Livsmedel, biobaserade material och förnybar energi, Framtidens mobilitet*, samt *Besöksnäring samt kulturella och kreativa näringar*. Områdena beskrivs i Programmet Stärka innovationskraften.

Samtidigt är det svenska utbildningsystemet inte fullt ut anpassat för yrkesverksammas behov av kompetensutveckling eller möjlighet att yrkesväxla. Utbildningssystemet har traditionellt haft ungas utbildning i fokus, med långa program, studier på heltid och dagtid, medan vuxnas kontinuerliga lärande inte har fått samma uppmärksamhet. Det nya omställningssystemet som växer fram på svensk arbetsmarknad kan utgöra en del av en struktur för livslångt lärande som möjliggör för yrkesverksammas behov av kompetensomställning.

Exempel på insatser och aktiviteter inom området:

- Fler och mer flexibla kompletterande utbildningar för yrkesverksammas kompetensomställning. Fokus på kurser inom till exempel elektrifiering, digitalisering och hållbarhet.
- Struktur för livslångt lärande som gör det enklare för företag, i synnerhet små och medelstora företag, och anställda att orientera sig i utbudet av korta kurser för yrkesverksammas kompetensomställning. Här behövs till exempel coacher eller liknande för att hitta rätt utbildningar.
- Utbildningar på olika nivåer som tillgängliggörs i hela regionen och efter individens förutsättningar, exempelvis genom digitala lösningar, eller genom lärcentra och liknande strukturer.
- Metoder och stöd för att identifiera och attrahera kompetens vid större etableringar.
- Ett särskilt fokus finns på att stötta kompetensomställningen inom områden av särskild betydelse för Västra Götalands konkurrenskraft och omställningsförmåga, s.k. styrkeområden.

Insatsområde 2: Förbättra matchningen på arbetsmarknaden

Det finns en tydlig obalans mellan den kompetens som arbetskraften i Sverige har och den kompetens som näringsliv och offentlig sektor efterfrågar. Detta är ett problem inte bara för arbetsgivare, utan även för individer och samhället i stort.

Svenska företag har stora problem att rekrytera personal med rätt kompetens. I både svenska och internationella jämförelser listas bristen på personal med rätt kompetens som ett av de största hindren för att företag ska kunna växa och utvecklas. Att Sverige samtidigt har hög arbetslöshet, särskilt bland ungdomar och utrikes födda, stort utanförskap och flera tecken på fel- eller överutbildning visar på en grundläggande problematik. En huvudsaklig orsak till rekryteringsproblemen är att matchningen – dvs. hur väl utbudet och efterfrågan på arbetskraft möts – fortfarande inte fungerar tillräckligt bra i Sverige.

Om matchningen på arbetsmarknaden fungerar dåligt får det en rad allvarliga negativa konsekvenser. På makronivå leder en ”mis-match” mellan

arbetssökandes kompetens och lediga arbeten till en ökad långsiktig arbetslöshet och minskad tillväxt via dåligt utnyttjat humankapital och lägre produktivitet. På företagsnivå kan dålig matchning leda till både rekryteringsproblem och ökad personalomsättning. På individnivå kan dålig matchning påverka möjligheter att hitta arbete och för redan anställda påverkas tillfredsställelsen i arbetet.

Byggbranschen och industrin är exempel på två områden som har särskilt svårt att hitta rätt kompetens. Hotell- och restaurangbranschen har också stora rekryteringsbehov som bland annat synliggjorts efter pandemin. Andra bristyrken såsom lärare, vård- och omsorgsyrken lider av för låga utbildningstillskott. Allt detta samtidigt som Sverige står inför stora pensionsavgångar och en åldrande befolkning med ökat vårdbehov på sikt, gör kompetensmatchning och nyttjande av all befintlig arbetskraft central.

För att förbättra matchningen på arbetsmarknaden behövs en bättre balans mellan utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden.

Exempel på insatser och aktiviteter inom området:

- Arbetsgivare medverkar i högre utsträckning i utformningen av utbildningar för att stärka kvaliteten och relevansen i utbildningssystemet.
- Yrkesutbildningar på gymnasie- och vuxenutbildningsnivå blir mer attraktiva för fler genom till exempel förbättrad marknadsföring.
- Arbetsgivare får stöd i att utveckla metoder för att identifiera, analysera och prognostisera kompetensbehov på kort och längre sikt. Utifrån dessa underlag kan relevant kompetens lättare hittas och utbildningar dimensioneras. Här behövs ett särskilt fokus på små och medelstora företag.
- Förutsättningar för att attrahera, ta emot och behålla internationell kompetens i hela regionen stärks. Ett särskilt fokus behövs på att attrahera spetskompetens, samt att attrahera kompetens på olika nivåer till bristyrken.
- De delregionala kompetensråden i Västra Götaland utvecklas vidare till effektiva samverkansarenor mellan utbildning och arbetsliv så att branscher, företag och offentlig sektor kan samverka kring kompetensbehov. Kompetensråden bidrar till en bättre matchning.

Insatsområde 3: Tillvarata allas kompetens

Samtidigt som arbetsgivare har svårt att hitta arbetskraft med rätt kompetens, finns det grupper som har svårt att ta sig in på arbetsmarknaden. Som en effekt av pandemin står en större andel av de arbetslösa långt ifrån arbetsmarknaden jämfört med tidigare, mätt i arbetslöshet som varat längre än ett år.

I flera avseenden fungerar svensk arbetsmarknad – med hög sysselsättning, högt arbetskraftsdeltagande, relativt små inkomstskillnader och få arbetsmarknadskonflikter – väl i internationell jämförelse. Men det finns också ett antal problem med allvarliga konsekvenser, inte minst för kompetensförsörjningen. Det handlar om bristande flexibilitet, svaga incitament till kompetensutveckling, höga inträdeshinder till arbetsmarknaden och en arbetsförmedling under omstöpning.

Dessutom har den svenska arbetsmarknaden hittills inte lyckats så väl med att dra nytta av resursen utrikes födda. Arbetslösheten bland de som är utrikes födda är högre än för inrikes födda. Flera individuella faktorer interagerar och försvårar för individer att etablera sig på arbetsmarknaden såsom bostadssituation, födelseland, funktionsnedsättning, mående och utbildningsnivå. Tillsammans eller enskilt bidrar dessa faktorer till att en individ kan ha en särskilt utsatt ställning på arbetsmarknaden. Detta i kombination med att arbetsgivare inte i tillräckligt hög utsträckning anställer personer som står längre bort från arbetsmarknaden, försvårar deltagandet.

Den enskilda individen behöver stärkas samtidigt som förutsättningarna för individens arbetsmarknadsdeltagande behöver förbättras. Samhället och arbetsmarknaden behöver ta ett gemensamt ansvar för att kunna tillvarata allas kompetens. De strukturella hinder som motverkar vissa gruppers inträde på arbetsmarknaden behöver monteras ned så att arbetsmarknaden blir tillgänglig för fler. Alla arbetsföra individer behövs på arbetsmarknaden och i samhället för att säkra vår gemensamma välfärd.

Exempel på insatser och aktiviteter inom området:

- Privata och offentliga arbetsgivare ökar sin mottagarkompetens och attraktivitet för en större bredd av kompetenser och individer. Här är även jämställdhetsperspektivet viktigt. I synnerhet behöver arbetsgivare bli öppnare för att anställa personer som står långt från arbetsmarknaden. Här behövs till exempel attitydpåverkan och kompetenshöjande insatser för arbetsgivare. VGR:s program för introduktion i arbetslivet (ViA) fortsätter utvecklas och utökas till att omfatta fler förvaltningar, fler individer och finns i samtliga delar av regionen.
- Fler utbildningar och metoder behövs som kombinerar teori och praktik, till exempel arbetsplatsförlagt lärande, lärlingsutbildningar/yrkestraineer eller utbildningar som kombinerar språk och yrkeskunskap.
- Individers potential och kompetens synliggörs och valideras på ett strukturerat sätt, oavsett hur den har förvärvats, så att personen kan

komma vidare i arbete eller utbildning. Här behövs fler valideringar inom både utbildning och arbetsliv. Ett särskilt fokus behövs på att underlätta för arbetsgivare att validera befintlig personal.

- I de fall då unga inte har fullföljt sina studier under grundskole- och gymnasieåldern erbjuder folkhögskolor och kommunal vuxenutbildning ytterligare chanser till utbildning. Det behövs även studiemotiverande insatser och utbildningar.
- Fler förberedande arbetsmarknadsinsatser genomförs och fler individer får arbetsträna genom till exempel arbetsintegrerande sociala företag. Här kan det behövas bättre villkor och mer långsiktiga förutsättningar för arbetsintegrerande sociala företag.

Insatsområde 4: Tidiga insatser för barn och unga

Grundläggande för kompetensförsörjning är att barn och unga växer upp med en god hälsa och förutsättningar för att fullfölja sina studier. Dagens barn och unga i Västra Götaland är basen för framtidens arbetskraft. Socioekonomiska klyftor, boendesegregation och avsaknad av delaktighet i samhället är mindre gynnsamt för att barn och unga ska utveckla färdigheter som behövs i arbetslivet. En allt större andel yngre är inte nöjda med livet och alltför många barn och unga lider av psykisk ohälsa.

Många barn och unga lämnar grundskolan och gymnasiet utan godkända betyg. Det finns stora resultatskillnader mellan olika skolor och kommuner. Dessa skillnader kan till viss del förklaras av skillnader i elevernas socioekonomiska bakgrund. Elever vars föräldrar har eftergymnasial utbildning fullföljer sina studier i betydligt högre utsträckning än de med föräldrar som har högst gymnasienivå. Även migrationsbakgrund och antal år i Sverige har stor betydelse för skolframgång.

Barn som kommer till grundskolan från en väl fungerande familj och som fått rätt stöd och stimulans till god utveckling genom förskola och förskoleklass har bättre förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen i grundskolan och fortsätta att lära och utvecklas.

För näringslivet i Västra Götaland finns behov av att fler unga söker sig till gymnasiala yrkesutbildningar inom naturvetenskap och teknik för att täcka behovet inom flera tekniskt inriktade bristyrken. De sex science center som regionutvecklingsnämnden medfinansierar fungerar som pedagogiskt komplement och stöd till skolan och är en resurs inom kompetensutveckling och fortbildning för lärare.

Exempel på insatser och aktiviteter inom området:

- Villkoren för utveckling och lärande hos barn och unga behöver bli mer likvärdiga. Här behövs det tidiga insatser, utvecklade metoder och samarbeten med fokus på de barn som inte har de bästa förutsättningarna. Det kan till exempel handla om barn och ungas motivation för studier, framtidstro och möjligheter att vara delaktiga i frågor som berör dem.
- Stödjande ”kunskapsnoder” i regionen inom ramen för arbetet med fullföljda studier. Dessa noder bidrar till flernivåsamverkan och mer jämlika förutsättningar för arbetet. Noderna består bland annat kommuner med att bygga, paketera och sprida kunskap i skolornas löpande arbete med att främja fullföljda studier samt är en motor i att söka extern finansiering och sätta projekt kopplat till fullföljda studier.
- Ökat intresset för naturvetenskap, matematik och teknik hos barn och unga redan i tidiga åldrar för att fler unga flickor och pojkar ska söka sig till teknisk yrkesutbildning på gymnasiet och teknik- och naturvetenskaplig eftergymnasial utbildning. Här har bland annat science centers en viktig roll.
- Science centers arbete med fullföljda studier och att bryta könstraditionella studie- och yrkesval. Ambitionen är att barn och unga, oavsett var de bor i Västra Götaland, ska ha tillgång till de pedagogiska program som science center erbjuder, antingen på plats hos science centret eller genom uppsökande mobila eller digitala insatser.

Kopplingar till programmet Öka inkluderingen

Västra Götalandsregionens Program Bygga kompetens och Program Öka inkluderingen samspelar och kompletterar varandra. Detta gäller framför allt insatsområden 3 och 4. Dessa insatsområden berör målgrupper som på olika sätt är i eller riskerar att hamna i utanförskap. Det handlar om de som står långt från arbetsmarknaden samt barn och unga som riskerar att inte fullfölja sina studier och hamna i utanförskap.

I programmet Bygga kompetens ligger fokus på att fler ska ha utbildning, sysselsättning och egen försörjning. I programmet Öka inkluderingen ligger fokus på jämlikhet, delaktighet och inkludering i samhället i stort.

Mål, fokus och tillvägagångssätt är delvis olika i de två programmen men då det krävs ett helhetsperspektiv för att fler ska inkluderas på arbetsmarknaden och i samhället, behövs en närmare samverkan mellan olika nämnder och avdelningar inom Västra Götalandsregionen, och externt med flera olika samhällsaktörer.

Genomförande

Programmet Bygga kompetens styr, tillsammans med respektive nämnds årliga detaljbudget, vilka satsningar Västra Götalandsregionen gör. Det handlar om satsningar som sker i samverkan med andra aktörer i Västra Götaland, men även om uppdrag till Västra Götalandsregionens olika förvaltningar samt ägardirektiv till bolag. Det kan också handla om att Västra Götalandsregionens egna verksamheter kan fungera som test- och demonstrationsmiljöer.

Regionutvecklingsnämnden är huvudansvarig för detta och de övriga tre programmens genomförande och uppföljning, men genomförandet sker i nära samverkan med miljönämnden, kulturnämnden och kollektivtrafiknämnden utifrån respektive nämnds uppdrag och prioriteringar. Även beredningen för folkhälsa och social hållbarhet respektive beredningen för mänskliga rättigheter bidrar till genomförandet utifrån sina uppdrag från regionstyrelsen.

Västra Götalandsregionens verktyg och resurser

Västra Götalandsregionen har en bred uppsättning verktyg och resurser för att genomföra Programmet Bygga kompetens och bidra till målet i den regionala utvecklingsstrategin, bland annat:

- Kunskap och analys
- Samverkan och nätverk
- Finansiering
- Kommunikation och påverkansarbete

Utöver dessa generella verktyg finns också Västra Götalandsregionens utpekade roller inom det regionala kompetensförsörjningsarbetet, som beskrivs tidigare i dokumentet.

Kunskap och analys

Västra Götalandsregionen bidrar kontinuerligt med kunskapsunderlag och analys av Västra Götalands utveckling, utmaningar och styrkor i en föränderlig omvärld. Det är en viktig grund för hur programmet genomförs och vilka insatser som prioriteras.

Västra Götalandsregionen, genom regionutvecklingsnämnden, ansvarar också för att kontinuerligt utvärdera och följa upp arbetet med programmen och den regionala utvecklingsstrategin samt möjliggöra ett gemensamt lärande. Det bidrar i sin tur till att de samlade resurserna kan nyttjas på ett effektivt sätt i omställningen till ett hållbart och konkurrenskraftigt Västra Götaland.

Samverkan och nätverk

Västra Götalandsregionen skapar förutsättningar för samverkan där vi kan mötas i samtal över aktörsgränserna, där vi kan dela kunskap och erfarenheter samt vidareutveckla och konkretisera de områden där vi behöver arbeta närmare varandra. Det handlar dels om befintliga dialog- och samverkanplattformar där vi tillsammans driver på utvecklingsarbetet mellan exempelvis näringsliv, offentlig sektor, akademi och civila samhället och för samverkan mellan lokal, regional, nationell och internationell nivå. Det kan också handla om att ta initiativ till nya samarbeten för att möta utmaningarna i Västra Götaland.

Inom det regionala kompetensförsörjningsarbetet är de delregionala kompetensområden särskilt viktiga forum för samverkan. Även den strategiska samordningsgruppen som leds av Västra Götalandsregionen och som samlar alla fyra kompetensråd samt Svenska ESF-rådet och Arbetsförmedlingen.

Finansiering

Genom Västra Götalandsregionens regionala utvecklingsuppdrag finns möjligheter att fördela finansiellt stöd till projekt, företag och organisationer som vill vara med och ställa om till ett hållbart och konkurrenskraftigt Västra Götaland. Västra Götalandsregionens finansiering ska komplettera andra finansieringskällor och med fördel användas för att växla upp olika satsningar med andra regionala, nationella och europeiska/internationella medel.

En stor del av Västra Götalandsregionens finansiering avsätts till projektstöd som kan sökas av olika aktörer i konkurrens. En del går till företagsstöd. Medel avsätts även till mer långsiktiga verksamhetsbidrag till verksamheter som bedöms strategiskt viktiga i det regionala utvecklingsarbetet, samt till uppdrag för Västra Götalandsregionens egna förvaltningar, bolag eller stiftelser.

Projektstöd avser tidsbegränsade insatser för att uppnå specifika syften och mål. Det kan exempelvis handla om förstudier som avser att undersöka förutsättningarna för att genomföra en insats, eller ett genomförandeprojekt som avser att skapa konkret förändring på ett område. Projekten ska bygga på bred samverkan mellan aktörer, gärna inom olika sektorer, och bedrivs och tillföra värde i hela eller stora delar av Västra Götaland. De kan inte användas för att utveckla en enskild organisation eller företag.

Projektansökningar bedöms med utgångspunkt i hur de bidrar till uppsatta mål samt kriterier som relevans, potential, genomförbarhet och sammansättning av aktörer.

Företagsstöd avser specifika stöd till enskilda små och medelstora företag. De kan fokusera på stöd till nystartade företag som ska utveckla en innovativ produkt och/eller tjänst, bistå befintliga företag med att utveckla sin verksamhet genom

extern kompetens via konsulter eller forskare, stöd till att delta i europeiska forskningsprojekt. Samt en möjlighet att erbjuda investeringsstöd till företag i de nationella stödområdena som existerar i regionen. Utbudet av stöd varierar och anpassas för att bidra till målsättningar i den regionala utvecklingsstrategin och satsningar med stor samhällsnytta prioriteras. Kännetecknande för stöden i Västra Götalandsregionen är att de i mycket stor utsträckning syftar till att bygga kunskapsintensiva företag. Stöden finansieras med statliga medel och kan i regel sökas löpande, även om utlysningar också kan förekomma.

Mer information om Västra Götalandsregionens olika finansiella stöd och möjligheter att ansöka finns på www.vgregion.se/soka-stod.

Kommunikation och påverkansarbete

Västra Götaland är en del av ett globalt, europeiskt och nationellt sammanhang där vår utveckling är beroende av beslut och processer som vi inte själva äger och styr över. Vi behöver därför gå fram gemensamt, regionalt och tillsammans med andra regioner i Sverige och Europa, för att driva på politikutformningen på nationell och europeisk nivå i en riktning som gynnar Västra Götalands utveckling. Genom kommunikation, engagemang och påverkan kan vi tillsammans skapa förutsättningar för gemensamt prioriterade frågor.

Kraftsamling inom fyra utpekade områden

Den regionala utvecklingsstrategin pekar ut fyra kraftsamlingar; *elektrifiering, digitalisering, cirkulära affärsmodeller och fullföljda studier*. Syftet med kraftsamlingarna är att höja förändringstakten och lägga extra fokus på stärkt samverkan och samordnat utvecklingsarbete inom dessa områden under fyra år (2021–2024). Västra Götalandsregionens bidrag till kraftsamlingarna sker via de fyra programmen för hållbar omställning, genom att mobilisera resurser och ge ett systemperspektiv.

	Program Stärka innovationskraften 	Program Bygga kompetens 	Program Öka inkluderingen 	Program Knyta samman Västra Götaland
Fullföljda studier		<ul style="list-style-type: none"> Förutsättning för framtida kompetens via grundskole- och gymnasiebehörighet, folkhögskolor, vuxenutbildning 	<ul style="list-style-type: none"> Minska socioekonomiska klyftor Främja god start i livet 	
Digitalisering	<ul style="list-style-type: none"> Verksamhetsutveckling och innovation inom privat och offentlig sektor Ny teknik och AI 	<ul style="list-style-type: none"> Kompetensomställning för att möta teknikskifte 	<ul style="list-style-type: none"> Motverka digitalt utanförskap Medie- och kommunikationskunnighet 	<ul style="list-style-type: none"> Bredband, uppkoppling och digitala tjänster
Elektrifiering	<ul style="list-style-type: none"> Hållbar industri och stärkt konkurrenskraft Framtidens mobilitet Förnybar energi 	<ul style="list-style-type: none"> Kompetensomställning för att möta teknikskifte 		<ul style="list-style-type: none"> Elförsörjning, elnät Laddinfrastruktur Hållbar mobilitet
Cirkulära affärsmodeller	<ul style="list-style-type: none"> Hållbar industri och stärkt konkurrenskraft Biobaserade innovationer och material Design- & produktutveckling för längre materiallivslängd 	<ul style="list-style-type: none"> Höja kunskapen om cirkulära affärsmodeller Kompetensomställning för att möta behov av nya tjänster och produkter 		

Figur 4: Figuren illustrerar hur vi kan mobilisera resurser och tillföra systemperspektiv genom att kraftsamla för Fullföljda studier, Digitalisering, Elektrifiering och Cirkulära affärsmodeller.

Figuren innehåller exempel på områden inom de fyra kraftsamlingarna.

Genom Programmet Bygga kompetens sker Västra Götalandsregionens satsningar på exempelvis omställning i arbetslivet och livslångt lärande, attraktion av spetskompetens och förbättrad matchning på arbetsmarknaden som är viktiga delar i samtliga tre kraftsamlingar elektrifiering, digitalisering och cirkulära affärsmodeller. Programmet omfattar även satsningar på tidiga insatser för barn och unga liksom att främja intresset för naturvetenskap och teknik hos barn och unga. Satsningar som bidrar till kraftsamling fullföljda studier och digitalisering.

Vägledande principer

För att utmana och inspirera oss att arbeta och samverka på nya sätt och prioritera insatser som ökar takten i omställningen, pekar den regionala utvecklingsstrategin

2021–2030 ut *fyra vägledande principer*. De vägledande principerna är även ett sätt att integrera Agenda 2030 i genomförandet. De ska vara vägledande för de sammanlagda insatser som görs genom de fyra programmen, och innebär att:

- Vi tar tillvara olika platsers förutsättningar och möjligheter
- Vi ökar invånarnas delaktighet och inflytande
- Vi experimenterar för att lära, skala upp och implementera
- Vi är modiga och förändringsorienterade ledare

För genomförandet av Programmet Bygga kompetens är principen om olika platsers förutsättningar central, bland annat genom att det regionala kompetensförsörjningsarbetet har en tydlig bas i de delregionala kompetensråden. Viktiga delar för möjligheten att öka invånarnas delaktighet och inflytande är validering samt folkhögskolornas individanpassade arbetssätt för att få fler att utbilda sig och närma sig arbetsmarknaden.

Genom att vi vågar satsa på nya idéer och prova det utforskade, samtidigt som vi behöver lära, skala upp och implementera det som fungerar kan vi fortsätta driva det regionala kompetensförsörjningsarbetet framåt.

Uppföljning och utvärdering

Uppföljning och utvärdering skapar underlag för gemensamt lärande och behovsmotiverade prioriteringar i arbetet framåt. Hur och när programmet ska följas upp, beskrivs i detalj i en gemensam plan för uppföljning och utvärdering av Västra Götalandsregionens fyra program för hållbar omställning. Programmets genomförande kommer att följas upp årligen utifrån de insatser som görs och sammanställas i en rapport. Respektive insats, exempelvis projekt som beviljats medel, följs upp enligt de rutiner som finns för respektive nämnd och följer Västra Götalandsregionens modell för lärande, uppföljning och utvärdering (www.vgregion.se/utvardering).

Programmen följs upp som en del i uppföljning och utvärdering av den regionala utvecklingsstrategin. Hur tillståndet i Västra Götaland utvecklas, följs upp med hjälp av statistik för det geografiska området Västra Götaland och ett antal indikatorer.

Var fjärde år ska den regionala utvecklingsstrategin ses över inför beslut om eventuell revidering. I samband med det kan det bli aktuellt att även revidera programmen.